

Тема № 15. Письмові заяви учасників справи. Відкриття провадження у справі.

ПЛАН

1. Поняття та види позову.
2. Заяви по суті справи та заяви з процесуальних питань
 - 2.1. Форма і зміст позовної заяви.
 - 2.2. Відзив та відповідь на відзив.
 - 2.3. Заперечення та пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.
3. Відкриття провадження у справі.
 - 3.1. Пред'явлення позову, залишення без руху та повернення.
 - 3.2. Відмова у відкритті та відкриття провадження у справі.
 - 3.3. Об'єднання та роз'єднання позовів.

1. Поняття та види позовів.

Поняття позову нерозривно пов'язане з поняттям позовного судочинства, в порядку якого здійснюється захист порушеного або оскарженого права. Оскільки особа, яка вважає себе власником порушеного або оскарженого права, звертаючись до суду, шукає у суді захисту порушеного права і просить суд розглянути спір, що виник, з порушником права в передбаченому законом процесуальному порядку, то звернення даної особи до суду одержало назву позову, а провадження за цим зверненням — позовного провадження.

Позовній формі захисту властива не тільки форма звернення до суду, але і порядок звернення до суду, а також однаковий порядок розгляду спору. У цьому і полягають процесуальні гарантії права на судовий захист.

Саме поняття позову традиційно є одним із найбільш спірних питань у процесуальній науці.

Критичний аналіз різних думок щодо поняття позову підводить до висновку про необхідність визначення позову як вимоги заінтересованої особи про захист свого або чужого права або охоронюваного законом інтересу. Саме таке визначення поняття позову відповідає вимозі єдності та універсальності позову як засобу судового захисту прав і законних інтересів. Позов як вимога про судовий захист не може існувати удвох своїх іпостасях: процесуальній та матеріально-правовій. У цьому випадку такі поняття як позов і право на позов. Право на позов на відміну від позову дійсно може існувати як у процесуальному, так і в матеріально-правовому сенсі. Позов же як вимога про захист є єдиним і неподільним поняттям незалежно від того, хто використовує цей процесуальний інструмент.

Поняття позову не може змінюватися залежно від того, хто звертається з вимогою про судовий захист. Позов — єдиний та універсальний засіб судового захисту як свого, так і чужого права (інтересу).

Позов — це звернена через суд вимога позивача до відповідача щодо захисту порушеного або оспорюваного суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу, здійснена у визначеній законом процесуальній формі.

Таким чином, позов є звернення до суду з певними вимогами до іншої сторони, а сам документ з такими вимогами є позовною заявою.

Визначення позову як вимоги про захист порушеного або оскаржуваного права або охоронюваного законом інтересу дає можливість сформулювати істотні ознаки позову і позовної форми процесу. Для нього характерні:

1) наявність матеріально-правової вимоги, що впливає з порушеного або оскаржуваного права;

2) розгляд і вирішення цієї вимоги у встановленому законом процесуальному порядку;

3) наявність спору про право або законний інтерес;

4) наявність двох наділених законом рівними процесуальними правами сторін із протилежними матеріально-правовими інтересами;

5) наявність сторін, що сперечаються, і третьої, не заінтересованої у вирішенні справи особи, передбачає змагальність і рівне правове положення тих, хто змагається. Із цього випливає:, що позовна форма процесу — це форма змагальна. І навпаки, будь-яка змагальна форма процесу — форма позовна.

Елементи позову. Як і у будь-якому складному явищі, у позові прийнято виокремлювати його складові частини — елементи позову. Елементи позову визначають його внутрішні специфічні ознаки, містять інформацію про суб'єктивне право, що потребує, на думку позивача, судового захисту, про фактичні обставини, на яких ґрунтується подана вимога.

Позов як вимога про захист складається з трьох елементів: предмета, підстави та змісту.

Предмет позову — це матеріально-правова вимога, заявлена позивачем в суд до відповідача щодо усунення допущеного відповідачем порушення суб'єктивного права позивача. Звідси і саме поняття позову повинно включати одночасно матеріально-правову вимогу як його зміст і процесуальну форму вираження в їхній нерозривній єдності. Однак предмет позову не слід змішувати з певним речовим предметом спору, наприклад, конкретним об'єктом нерухомості, коштами тощо.

Так, предметом позову про розірвання шлюбу є припинення шлюбних правовідносин. Предметом позову про відновлення незаконно звільненого працівника на роботі є визнання звільнення незаконним і відновлення посади, що існувала до порушення права.

Підстави позову — це обставини, що вказуються позивачем, з якими позивач, як з юридичними фактами, пов'язує свою матеріально-правову вимогу або правовідносини в цілому, що складають предмет позову.

Факти, що входять до підстав позову, традиційно у процесуальному праві поділяють на три групи:

1) факти, які безпосередньо створюють право, тобто ті, що свідчать про наявність у позивача спірного матеріального права, за захистом якого він звертається до суду;

2) факти активної та пасивної легітимації, що вказують на зв'язок відповідно позивача і відповідача із спірними матеріально-правовими відносинами;

3) факти приводу до позову, що є причиною звернення до суду (порушення суб'єктивного права позивача або втрата цим правом визначеності внаслідок дій відповідача).

Зміст позову — це та дія суду, про здійснення якої просить позивач при зверненні за захистом порушених або оскаржуваних прав.

Зміст позову визначається позивачем виходячи зі способу судового захисту, передбаченого законом. Позивач може просити суд визнати за ним певне право, зобов'язати відповідача зробити певні дії, підтвердити або спростувати існування певних правовідносин, відновити стан, що існував до порушення права, та ін. Сторони позову не є елементом позову, зі зміною суб'єктивного складу сторін істотність самого позову не змінюється.

Відокремлення елементів позову має не тільки теоретичне, але й велике практичне значення. По-перше, елементи позову індивідуалізують позов, дозволяють його відмежувати від інших подібних позовів або встановити тотожність позовів. По-

друге, виділення елементів позову необхідно для здійснення судом контролю за реалізацією позивачем свого процесуального права на зміну позову. По-третє, підстава позову визначає предмет доказування у справі, встановлюючи межі обов'язку позивача по доказуванню фактів, на які він посилається в обґрунтування своїх вимог. По-четверте, предмет і підстави позову визначають межі судового розгляду та судової діяльності. Суд розглядає справу лише в межах заявленої позовної вимоги. Проводити за власною ініціативою судовий розгляд і прийняти рішення відносно незаявленої вимоги суд має право лише у випадках, передбачених законом.

Види позовів. Позови класифікуються за трьома підставами:

- 1) за предметом позову — процесуально-правова класифікація;
- 2) за об'єктом захисту — матеріально-правова класифікація;
- 3) за характером інтересу, що захищається.

За процесуально-правовим критерієм позови класифікуються на позови про присудження, про визнання, перетворювальні позови.

Позовом про присудження позивач вимагає від суду зобов'язати відповідача виконати певну дію або утриматися від вчинення дії.

Звернення до суду за захистом права у вигляді присудження звичайно викликано тим, що боржник заперечує право позивача, не виконуючи своїх обов'язків. Внаслідок спору право втрачає визначеність; його не можна примусово здійснити доти, доки не буде встановлено, чи існує дійсно оскаржуване право і який його зміст. Це питання вирішується судом. Примусове виконання обов'язку боржником є кінцевою метою позову про присудження. Тому позови про присудження називають також «виконавчими позовами».

Позови про присудження (стягнення) – це позови, в яких позивач просить суд зобов'язати відповідача вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення (виконати зобов'язання).

Позивач вимагає не тільки визнання за ним певного суб'єктивного права, але і примушення відповідача до здійснення конкретних дій на свою користь.

Позови про присудження служать примусовому здійсненню матеріально-правових обов'язків, які не виконуються добровільно або виконуються неналежним чином.

Захист інтересу у визначеності права може бути досягнутий судовим визнанням того, що спірні правовідносини в тому або іншому певному змісті або обсязі дійсно існують або не існують. Цій меті служать позови про визнання. Предметом позову про присудження є право позивача вимагати від відповідача певної поведінки у зв'язку з невиконанням ним відповідного обов'язку добровільно. Підставами позову про присудження є, по-перше, факти, з якими пов'язане виникнення самого права; по-друге, факти, з якими пов'язане виникнення права на позов: настання строку, від-кладальної умови, порушення права.

Зміст позову про присудження виражається у вимозі позивача до суду про примушення відповідача до здійснення певних дій; вона виражена у прохальному пункті позовної заяви: стягнути зарплату, відновити на роботі, виселити та ін. Позовом, про визнання є вимога, спрямована на підтвердження судом існування або відсутності певних правовідносин. Оскільки рішенням суду у цих позовах встановлюється існування або відсутність спірних правовідносин, дані позови називають також «установлювальними позовами».

Позови про визнання – це позови, в яких позивач просить суд встановити наявність або відсутність певних спірних прав або правовідносин. До таких належать, зокрема позови про визнання батьківства, визнання права власності, визнання правочину недійсним та інші;

Предметом позову про визнання в більшості випадків є правовідносини між позивачем і відповідачем.

Підставами позитивного позову про визнання є факти, з якими позивач пов'язує виникнення спірних правовідносин (наприклад, проживання протягом тривалого строку як член сім'ї наймача).

Підстави негативного позову про визнання утворюють факти, внаслідок яких спірні правовідносини, за ствердженням позивача, не могли виникнути (наприклад, відсутність нотаріально оформленого договору у випадках, коли таке оформлення, відповідно до закону або за згодою сторін, необхідно для дійсності угоди).

Зміст позову про визнання — вимога до суду ухвалити рішення про визнання наявності або відсутності правовідносин, вказаних позивачем (визнати угоду недійсною, визнати право на житлову площу тощо).

Отже, між позовом про присудження та позовом про визнання існують значні відмінності як за змістом, предметом та підставами, так і за призначенням. Але загальною рисою для них є те, що обидва позови спрямовані на судове підтвердження прав і обов'язків у тому вигляді та змісті, в якому вони склалися та існували до процесу і незалежно від нього.

Позови про перетворення – це позови, в яких позивач просить змінити або припинити спірне правовідношення (наприклад, позов про розірвання договору, про зміну договору, про виселення).

Судове рішення в такому разі виступає як юридичний факт матеріального права, що змінює структуру матеріальних правовідносин, наприклад, позов про зміну умов договору.

Предметом перетворювального позову служить право позивача одностороннім волевиявленням припинити або змінити правовідносини (наприклад, вимагати розірвання шлюбу, договору).

Підстави перетворювального позову складають факти подвійного значення: а) факти, з якими пов'язане виникнення правовідносин, що підлягають зміні або припиненню; б) факти, з якими пов'язана можливість здійснення перетворювального повноваження на зміну або припинення правовідносин.

Змістом перетворювального позову є вимога до суду ухвалити рішення про припинення або зміну правовідносин (про розірвання шлюбу, розділ спільного майна).

Таким чином, розглядаючи перетворювальний позов і ухвалюючи по ньому перетворювальне рішення, суд не створює нових прав, а захищає право позивача на зміну або припинення існуючих правовідносин, що за законом не може бути здійснене без рішення суду. При цьому можливі два випадки: 1) правовідносини можуть бути змінені або припинені тільки судом; 2) необхідність звернення до суду викликана відсутністю згоди однієї зі сторін на зміну або припинення правовідносин.

Велике практичне значення має класифікація позовів за матеріально-правовою ознакою.

У судовій практиці прийняте виокремлення справ за окремими категоріями матеріально-правових відносин: сімейних, трудових, житлових, та ін. Матеріально-правова класифікація позовів покладена в основу судової статистики, що показує динаміку різних категорій цивільних справ. Дані цієї статистики можуть бути використані для вдосконалення судової діяльності.

Матеріально-правова класифікація застосовується також для наукових досліджень матеріально-правових і процесуальних особливостей цивільних справ. Залежно від того, чи є об'єктом порушеного права (інтересу) благо, що піддається грошовій оцінці, позови поділяються на майнові та немайнові. Дана класифікація позовів має практичне значення при визначенні розміру судового збору.

Майновий позов — це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що піддається грошовій оцінці. Це означає, що будь-який майновий позов має ціну, тому розмір судового збору визначається у відсотковому відношенні до ціни позову.

Немайновий позов — це вимога про захист права або інтересу, об'єктом якої виступає благо, що не піддається грошовій оцінці. Отже, немайновий позов не має ціни, тому розмір судового збору визначається в кратному відношенні до встановленого законом неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

2. Заяви по суті справи та заяви з процесуальних питань

В порядку позовного провадження розглядається більшість цивільних справ. Особливістю позовного провадження є наступне:

- це справи, які виникають з цивільних, земельних і трудових правовідносин;
- наявним є спір про право;
- участь беруть дві сторони – позивач і відповідач;
- одним з учасників спору завжди є фізична особа;
- має універсальний характер, про що свідчить той факт, що на відміну від окремого чи наказного провадження, ЦПК не містить вичерпного переліку справ, які розглядаються в порядку позовного провадження.

Заяви по суті справи

При розгляді справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначаються ЦПК.

Відповідно до ст. 174 ЦПК заявами по суті справи є:

1. позовна заява;
2. відзив на позовну заяву (відзив);
3. відповідь на відзив;
4. заперечення;
5. пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.

Підстави, час та черговість подання заяв по суті справи визначаються ЦПК або судом у передбачених Кодексом випадках.

Саме, подання заяв по суті справи є правом учасників справи. Але суд може зобов'язати державний орган чи орган місцевого самоврядування подати відповідну заяву по суті справи (крім позовної заяви).

Також, суд може дозволити учаснику справи подати додаткові пояснення щодо окремого питання, яке виникло при розгляді справи, якщо визнає це за необхідне.

Заяви з процесуальних питань

Відповідно до ст. 182 ЦПК при розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань у заявах та клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань.

Такі заяви, клопотання чи заперечення подаються в письмовій або усній формі. У випадках, визначених цим Кодексом, заяви і клопотання подаються тільки в письмовій формі.

Заяви, клопотання і заперечення подаються та розглядаються в порядку, встановленому ЦПК. У випадках, коли Кодексом такий порядок не встановлено - він встановлюється судом.

Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення

Згідно ст. 183 ЦПК будь-яка письмова заява, клопотання чи заперечення повинні містити:

1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає заяву чи клопотання або заперечення проти них, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України);

2) найменування суду, до якого вона подається;

3) номер справи, прізвище та ініціали судді (суддів), якщо заява (клопотання, заперечення) подається після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі;

4) зміст питання, яке має бути розглянуто судом, та прохання заявника;

5) підстави заяви (клопотання, заперечення);

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви (клопотання, заперечення);

7) інші відомості, що вимагаються цим Кодексом.

Вимога вказати в заяві по суті справи, скарзі, заяві, клопотанні або запереченні ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України стосується лише юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України. Іноземна юридична особа подає документ, що є доказом її правосуб'єктності за відповідним іноземним законом (сертифікат реєстрації, витяг з торгового реєстру тощо).

Такі письмові заяви, клопотання чи заперечення підписуються заявником чи його представником.

Учасник справи має право додати до письмової заяви, клопотання проект ухвали, постановити яку він просить суд.

Якщо суд, встановить, що письмову заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог частини першої або другої цієї статті, повертає її заявнику без розгляду.

2.1. Форма і зміст позовної заяви.

Право на пред'явлення позову мають усі громадяни і юридичні особи. Якщо в суб'єктивних юридичних правах можуть бути обмеження у встановлених законом випадках, то в праві на пред'явлення позову ніхто не може бути обмежений. Більше того, ст. 4 ЦПК не допускає навіть самообмеження в цьому праві: відмова від права на звернення до суду за захистом є недійсною.

Коментована стаття не тільки регулює право на пред'явлення позову, а й визначає порядок його реалізації. Пред'явлення позову здійснюється шляхом подачі позовної заяви. Позовна заява є формою (зовнішнім виразом) позову. Звернення до суду з позовом є підставою для виникнення процесуальних відносин та породжує обов'язок суду розглянути і вирішити його по суті.

Позовна заява

Отож, у позовній заяві позивач викладає свої вимоги щодо предмета спору та їх обґрунтування.

Така позовна заява подається до суду першої інстанції в письмовій формі і підписується позивачем або його представником, або іншою особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи.

Судами першої інстанції є місцеві загальні суди.

Відповідно до ст. 175 ЦПК позовна заява повинна містити:

1) найменування суду першої інстанції, до якого подається заява;

2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові - для фізичних осіб) сторін та інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), а також реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб - громадян України (якщо такі відомості позивачу відомі), відомі номери засобів зв'язку, офіційної електронної адреси та адреси електронної пошти;

3) зазначення **ціни позову**, якщо позов підлягає грошовій оцінці; обґрунтований розрахунок сум, що стягуються чи оспорується;

4) зміст позовних вимог: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб (способи) захисту прав та інтересів, який не суперечить закону і який позивач просить суд визначити у рішенні; якщо позов подано до кількох відповідачів - зміст позовних вимог щодо кожного з них;

5) виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги; зазначення доказів, що підтверджують вказані обставини;

6) відомості про вжиття заходів досудового врегулювання спору, якщо такі проводилися, в тому числі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору;

7) відомості про вжиття заходів забезпечення доказів або позову до подання позовної заяви, якщо такі здійснювалися;

8) перелік документів та інших доказів, що додаються до заяви; зазначення доказів, які не можуть бути подані разом із позовною заявою (за наявності); зазначення щодо наявності у позивача або іншої особи оригіналів письмових або електронних доказів, копії яких додано до заяви;

9) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи;

10) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову (позовів) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав.

Якщо позовна заява подається особою, яка звільнена від сплати судового збору відповідно до закону, то у ній зазначаються підстави звільнення позивача від сплати судового збору.

Також, у разі пред'явлення позову особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, в заяві повинні бути зазначені підстави такого звернення.

А ще у позовній заяві можуть бути вказані й інші відомості, необхідні для правильного вирішення спору.

Ціна позову

Згідно ст. 176 ЦПК ціна позову визначається:

1) у позовах про стягнення грошових коштів - сумою, яка стягується, чи оспоруваною сумою за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку;

2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування - вартістю майна;

3) у позовах про стягнення аліментів - сукупністю всіх виплат, але не більше ніж за шість місяців;

4) у позовах про строкові платежі і видачі - сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;

5) у позовах про безстрокові або довічні платежі і видачі - сукупністю платежів або видач за три роки;

6) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач - сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше ніж за один рік;

7) у позовах про припинення платежів або видач - сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше ніж за один рік;

8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла - сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;

9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, - дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, - не нижче його балансової вартості;

10) у позовах, що складаються з кількох самостійних вимог, - загальною сумою всіх вимог.

Якщо визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну його ціну неможливо, розмір судового збору попередньо визначає суд з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом при вирішенні справи.

Також, у разі збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову несплачену суму судового збору належить сплатити до звернення в суд з відповідною заявою. У разі зменшення розміру позовних вимог питання про повернення суми судового збору вирішується відповідно до закону.

Документи, що додаються до позовної заяви

Позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб.

Але це не поширюється на позови, що виникають з трудових правовідносин, а також про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок злочину чи каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду.

Також, у разі необхідності до позовної заяви додаються клопотання та заяви позивача про звільнення (відстрочення, зменшення) від сплати судового збору, про призначення експертизи, витребування доказів тощо.

Обов'язково до позовної заяви додаються документи, що підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку і розмірі, або документи, що підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону.

А ще, позивач зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (якщо подаються письмові чи електронні докази позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів).

До заяви про визнання акта чи договору недійсним додається також копія (або оригінал) оспорюваного акта чи договору або засвідчений витяг з нього, а у разі відсутності акта чи договору у позивача - клопотання про його витребування.

Якщо позовна заява, підписана представником позивача, то до неї додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника позивача.

2.2. Відзив та відповідь на відзив.

Відзив – заява по суті справи, яка є запереченням відповідача проти позову (відповідно, підписана відповідачем або його представником). У відзиві необхідно вказати про всі ті обставини, на основі яких ґрунтуються позовні вимоги і з якими відповідач не згодний, інакше останній буде позбавлений права заперечувати проти таких обставин під час розгляду справи (виняток становлять випадки, коли незгода вбачається в наданих відповідачем разом із відзивом заперечуючих доказах або відповідач доведе, що не заперечив проти якоїсь обставини з незалежних від нього підстав.

Отже, у відзиві відповідач викладає заперечення проти позову. Такий відзив підписується відповідачем або його представником.

Відповідно до ст. 178 ЦПК відзив повинен містити:

1) найменування (ім'я) позивача і номер справи;
2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові для фізичних осіб) відповідача, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта для фізичних осіб - громадян України, номери засобів зв'язку, офіційну електронну адресу та адресу електронної пошти, за наявності;

3) у разі повного або часткового визнання позовних вимог - вимоги, які визнаються відповідачем;

4) обставини, які визнаються відповідачем, а також правову оцінку обставин, надану позивачем, з якою відповідач погоджується;

5) заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права;

6) перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення документів і доказів, які не можуть бути подані разом із відзивом, із зазначенням причин їх неподання;

7) заперечення (за наявності) щодо заявленого позивачем розміру судових витрат, які позивач поніс та очікує понести до закінчення розгляду справи по суті;

8) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які відповідач поніс і які очікує понести в зв'язку із розглядом справи.

Копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

До відзиву додаються:

1) докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем;

2) документи, що підтверджують надіслання (надання) відзиву і доданих до нього доказів іншим учасникам справи.

До відзиву, підписаного представником відповідача, додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника відповідача.

Відзив подається в строк, встановлений судом, який не може бути меншим п'ятнадцяти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Суд має встановити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підготувати його та відповідні докази, а іншим учасникам справи - отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі.

У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд вирішує справу за наявними матеріалами.

Відповідь на відзив

У відповіді на відзив позивач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених відповідачем у відзиві заперечень і мотиви їх визнання або відхилення.

Відповідь на відзив підписується позивачем або його представником.

До відповіді на відзив застосовуються правила, встановлені ч.3-5 статті 178 ЦПК.

Відповідно до ст. 179 ЦПК відповідь на відзив подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить позивачу підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи - отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу - надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

2.3. Заперечення та пояснення третьої особи щодо позову або відзиву.

Відповідно до ст. 180 ЦПК відповідач має право подати заперечення.

У запереченні відповідач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань і аргументів і мотиви їх визнання або відхилення.

Таке заперечення підписується відповідачем або його представником.

До заперечення застосовуються правила, встановлені ч. 3-5 статті 178 ЦПК.

Заперечення подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання заперечення, який дозволить іншим учасникам справи отримати заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву

У поясненнях третьої особи щодо позову або відзиву третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, викладає свої аргументи і міркування на підтримку або заперечення проти позову.

Пояснення підписуються третьою особою або її представником.

До пояснень третьої особи застосовуються правила, встановлені ч.3-6 статті 178 ЦПК.

Відповідно до ст. 181 ЦПК пояснення третьої особи подаються в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк, який дозволить третій особі підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази та надати пояснення до позову або відзиву, а іншим учасникам справи - отримати відповідь на такі пояснення завчасно до початку розгляду справи по суті.

3. Відкриття провадження у справі.

3.1. Пред'явлення позову, залишення без руху та повернення.

Позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції, де вона реєструється та не пізніше наступного дня передається судді.

Позивач, який подає позовну заяву, має право в ній заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається ЦПК.

Відповідно до ст. 185 ЦПК суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 ЦПК, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

В такій ухвалі зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення, який не може перевищувати десяти днів з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху. Якщо ухвала про залишення позовної заяви без руху постановляється з підстави несплати судового збору у встановленому законом розмірі, суд в такій ухвалі повинен зазначити точну суму судового збору, яку необхідно сплатити (доплатити).

Якщо позивач відповідно до ухвали суду у встановлений строк виконає вимоги, визначені статтями 175 і 177 цього Кодексу, сплатить суму судового збору, позовна заява вважається поданою в день первісного її подання до суду. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

Крім цього, заява повертається у випадках, коли:

1) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

2) порушено правила об'єднання позовних вимог (крім випадків, в яких є підстави для застосування положень статті 188 цього Кодексу);

3) до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору або заява про відкликання позовної заяви;

4) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи;

5) подана заява про розірвання шлюбу під час вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року без дотримання вимог, встановлених Сімейним кодексом України;

6) позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

7) до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадку, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом.

Суддя має повернути позовну заяву і додані до неї документи не пізніше п'яти днів з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

Про повернення позовної заяви суд постановляє ухвалу. Ухвалу про повернення позовної заяви може бути оскаржено. Копія позовної заяви залишається в суді.

У разі скасування ухвали про повернення позовної заяви та направлення справи для продовження розгляду суд не має права повторно повертати позовну заяву.

Повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню із заявою до суду, якщо перестануть існувати обставини, що стали підставою для повернення заяви.

У разі повернення позовної заяви з підстави, передбаченої п. 6 ч. 4 статті 185 ЦПК, судовий збір, сплачений за подання позову, не повертається.

Заяви, скарги, клопотання, визначені ЦПК, за подання яких передбачено сплату судового збору, залишаються судом без руху також у випадку, якщо на момент відкриття провадження за відповідною заявою, скаргою, клопотанням суд виявить, що відповідна сума судового збору не зарахована до спеціального фонду державного бюджету. Правила цієї частини не застосовуються до заяв про забезпечення доказів або позову.

3.2. Відмова у відкритті та відкриття провадження у справі.

Суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо:

- 1) заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- 2) є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили, за тими самими вимогами;
- 3) у провадженні цього чи іншого суду є справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 4) є рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому самому третейському суді виявився неможливим;
- 5) є рішення суду іноземної держави, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 6) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позов, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Відповідно до ст. 186 ЦПК про відмову у відкритті провадження у справі постановляється ухвала не пізніше п'яти днів з дня надходження заяви. Така ухвала надсилається заявникові не пізніше наступного дня після її постановлення в порядку, встановленому статтею 272 ЦПК.

До ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, що надсилається заявникові, додаються позовні матеріали. Копія позовної заяви залишається в суді.

Таку ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі може бути оскаржено. У разі скасування цієї ухвали позовна заява вважається поданою в день першого звернення до суду.

Відмовляючи у відкритті провадження з підстави, встановленої п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК, суд повинен роз'яснити заявнику, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи.

Відкриття провадження у справі

Якщо не має підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження суд відкриває провадження у справі протягом п'яти днів з дня надходження позовної заяви або заяви про усунення недоліків, поданої в порядку, передбаченому ст. 185 ЦПК.

Якщо відповідачем вказана фізична особа, яка не має статусу підприємця, суд відкриває провадження не пізніше наступного дня з дня отримання судом у порядку, передбаченому частиною восьмою цієї статті, інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи - відповідача.

Відповідно до ст. 187 ЦПК про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі суд постановляє ухвалу, в якій зазначаються:

- 1) найменування суду, прізвище та ініціали судді, який відкрив провадження у справі, номер справи;
- 2) найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб) сторін, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб);

3) предмет та підстави позову;

4) за якими правилами позовного провадження (загального чи спрощеного) буде розглядатися справа;

5) дата, час і місце підготовчого засідання, якщо справа буде розглядатися в порядку загального позовного провадження;

6) дата, час і місце проведення судового засідання для розгляду справи по суті, якщо справа буде розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням (викликом) сторін;

7) результат вирішення заяв і клопотань позивача, що надійшли разом із позовною заявою, якщо їх вирішення не потребує виклику сторін;

8) строк для подання відповідачем відзиву на позов;

9) строки для подання відповіді на відзив та заперечень, якщо справа буде розглядатися за правилами спрощеного позовного провадження;

10) строк надання пояснень третіми особами, яких було залучено при відкритті провадження у справі;

11) веб-адреса сторінки на офіційному веб-порталі судової влади України в мережі Інтернет, за якою учасники справи можуть отримати інформацію щодо справи, що розглядається.

Також, якщо при відкритті провадження у справі було вирішено питання про залучення третіх осіб, позивач не пізніше двох днів з дня вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі повинен направити таким третім особам копії позовної заяви з додатками, а докази такого направлення надати суду до початку підготовчого засідання або до початку розгляду справи по суті в порядку спрощеного позовного провадження.

Якщо суд в ухвалі про відкриття провадження у справі за результатами розгляду відповідного клопотання позивача вирішує розглядати справу за правилами спрощеного позовного провадження, суд визначає строк відповідачу для подання заяви із запереченням проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, який не може бути меншим п'яти днів з дня вручення ухвали.

Ухвала про відкриття провадження у справі постановляється з додержанням вимог ч. 5 статті 128 ЦПК.

У разі якщо відповідачем у позовній заяві вказана фізична особа, яка не є суб'єктом підприємницької діяльності, суд не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи.

Інформація про місце проживання (перебування) фізичної особи має бути надана протягом п'яти днів з моменту отримання відповідним органом реєстрації місця проживання та перебування особи відповідного звернення суду.

Суддя з метою визначення підсудності може також користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру.

Якщо за результатами отриманої судом інформації буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду, суд надсилає справу за підсудністю в порядку, встановленому статтею 31 ЦПК.

Якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи, суд вирішує питання про відкриття провадження у справі. Подальший виклик такої особи як відповідача у справі здійснюється через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України.

Суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175, 177 ЦПК, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали.

Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, суд продовжує розгляд справи, про що постановляє ухвалу не пізніше наступного дня з дня отримання інформації про усунення недоліків.

Але, якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду.

3.3. Об'єднання і роз'єднання позовів

1. В одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, пов'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами, основні та похідні позовні вимоги.

Похідною позовною вимогою є вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги).

Відповідно до ч.1. ст. 188 ЦПК суд може за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами:

- 1) одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача;
- 2) одного й того самого позивача до різних відповідачів;
- 3) різних позивачів до одного й того самого відповідача.

Таке об'єднання справ в одне провадження допускається до початку підготовчого засідання, а у спрощеному позовному провадженні - до початку розгляду справи по суті у кожній із справ.

Але не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо інше не встановлено законом.

Також не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам.

Суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання цивільного судочинства.

Розгляд позовних вимог, виділених у самостійне провадження, здійснює суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог.

Про об'єднання справ в одне провадження, роз'єднання позовних вимог, про відмову в об'єднанні справ в одне провадження, роз'єднанні позовних вимог суд постановляє ухвалу.

Справи, що перебувають у провадженні суду, в разі об'єднання їх в одне провадження передаються на розгляд судді, який раніше за інших суддів відкрив провадження у справі.

Якщо провадження у справах було відкрито в один день, справи, в разі об'єднання їх в одне провадження, передаються на розгляд судді, який першим прийняв рішення про їх об'єднання.

Якщо справи були об'єднані в одне провадження, то уже роз'єднанню вони не підлягають.